

Fahira Fejzić-Čengić

Fakultet političkih nauka Sveučilišta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina
fahira.feizic.cengic@gmail.com

Žurnalizam i religija

Sažetak

*Moralni zakon je čisti **postojeći fakat našeg uma** i njega ništa izvanjsko ne uvjetuje, ne uslovljava. Taj univerzalni zakon kad se naredi i kad se primijeni je nadređen našoj 'sreći' ili 'nesreći', daleko od današnje pragmatske forme moraliziranja i njegova relativiziranja kako svako ponaosob ima svoj osobni, lični, ego-moral koji se ne osvrće ni na koji univerzalni princip. Da bi mogli osjetiti takav čisti unutarnji moralni zakon kao ljudska bića moramo biti **slobodna bića i bića koja vjeruju u svoju besmrtnost**, duše kao takve. Današnje doba nikad snažnije nije opovrgavalo ovo čisto kantovsko utemeljenje Sulejmanpašićeva rezona da bi se istinski začudio da se odnekud pojavi i ugleda projekte u **društvu medija** koji zagovaraju i **'prave' tehničku besmrtnost** za postojećeg materijalnog čovjeka...*

Ključne riječi: moral, sloboda, društvo medija, žurnalizirana duša, besmrtnost, religija.

O piscu:

Dževad-beg Sulejmanpašić je rođen 1893. godine u Sarajevu. Umro je 1876. godine u Rijeci. Nakon okupacije pohađao je kraljevsku srednju školu u Sarajevu nakon čijeg završetka odlazi na studij u Beč. U Beču upisuje Pravni fakultet.

U decembru 1918. godine objavio je svoj prvi tekst pod naslovom „Doprinos rješavanu pitanja našh muslimanskih žena“. Autor je i knjige „Zeleni čovjek“ koji je izdala naklada „GAjret“ 1932. godine u Sarajevu, vlasnik Suvara Maksim. Sva originalna djela ovog autora mogu se naći u biblioteci/čitaonici Bošnjačkog instituta Adil-beg Zulfikarpašić u Sarajevu.

Godine 1936. objavljuje svoju iznimno zanimljivu kritičku knjigu o novinstvu, o žurnalizmu pod naslovom „Žurnalizam – razarač čovječanstva“.

(Elemente ove biografije pronađene su u knjizi Fabia Giomija „MAKING Muslim Women European“, Voluntary Associations Gender and Islam..., CEU Press, 2021. godina, Budapest, Hungari, 978-063-369-5-hardbook, ISSN 2079-1119.)

Poglavlje sa naslovom „Žurnalizam protiv religije“ nalazi se u na stranicama počev od 80. do 86, i po obimu je jedno od najkraćih poglavlja koje autor Dževad Sulejmanpašić stavlja pod svoju kritičku lupu. A smještena je između kritike morala kao prethodne glave i kritike uma kao naredne glave. Dakle, religiju je autor smjestio između morala i uma, dvije moglo bi se kazati univerzalne vrijednote čovjekovog života, racionalnog tipa i na neki način sekularnog poimanja, barem kad je evropska opća misao posrijedi. Religiju Sulejmanpašić promatra kao *postulat čistog praktičkog uma*, na tragu svoje osnovne opredijeljenosti spram Imanuela Kanta, kojega iznimno cijeni. Kantijanac Dževad Sulejmanpašić se sa djelom i mišlju Imanuela Kanta susreo na studiju prava u Beču, i nema sumnje da je ovaj doticaj ostavio trajnog traga na misao i dušu sarajevskog autora, razvidno je stapajući sa prethodnim islamskim, reklo bi se, kućnim moralom kojeg je autor ponio kao životnu poputninu u svom biću.

U početku konstatira da je razvidno jasno kako čovjek i da nije te njemu omiljene filozofije vrlo važno da čovjek nastoji tako živjeti da u suodnosu sa drugim ljudima pravilno odredi međuljudske odnose. I tu nema spora. I umno je ali i od interesa je za ljude da žive sa drugim zajednicama „po nekim utvrđenim pravilima i zakonima“ (Sulejmanpašić; 1936:80). Njegova je pretpostavka da bi se međureligijski odnosi među narodima i zajednicama mogli uspostaviti kao harmonija samo ukoliko te zajednice uistinu poštuju svoje vlastite konfesije, ako imaju zajedničke principe vladanja i norme ponašanja. To spajajuće tkivo autor naziva *moralnim zakonom*. Njegova je idealistička, utopijska predmisao kako bi se jednoga dana mogle desiti tolika važna približavanja brojnih religija ka jednoj, i to onoj „u kojoj se moralni zakon najčistije ogleda i oživotvara..samo verovanje u Boga i besmrtnost duše mora imati svoja poslednja uporišta u moralnom zakonu...odvojiti čist moral od verovanja ne može se, a ni obrnuto: verovanje od morala“ (Sulejmanpašić, 1936: 80, 81). Skoro

jedno stoljeće preobrazbi svijeta nije išlo na ruku ovim Sulejmanpašićevim idealima. Kako bi kazao filozof Nikolaj Berđajev, idealna njemačka filozofija oslonjena je na protestantizam, Kant i Hegel na kršćanstvo, prosvjetiteljstvo je zasnovano na negativnom odnosu prema religiji, racionalizam je pak negacija religije, a materijalizam „isto kao prethodna dva filozofska sistema (borba protiv Boga, nevjerovanje je također religiozna borba kao i vjera)...“ (Berđajev; 2007:38). Tako je relativizacija dva principa, čiste religije i čistog moralnog zakona dovela ljudski rod do grubog agnosticizma, oštrog ateizma, rigidnog sekularizma i obezbožila svaki aspekt postojanja. Za moderni religijski život koji isti autor (Berđajev) dijeli na *objektivni stadij* (narodni, kolektivni), *subjektivni stadij* (lični, duševni) i *visoku duhovnost* (prevladava se odnos objekt-subjekt) može se reći da istrajava na prvom stupnju. A to znači religije postaju *institucije autoriteta* a ne *institucije slobode*, mada su prave religije došle samo da uvećaju i održe ljudsku slobodu kao osnovni preduvjet svakog umnog, harmoničnog i plemenitog djelovanja. Sloboda se stoljećima otima i dokida, jer moć ne voli slobodu. Rekao bi Nikolaj Berđajev:

„Historija je stvorena za osrednjeg čovjeka, čovjeka mase, kolektiva...za njega su stvarane organizacije, države, porodice, pravne ustanove, škole, svakodnevni poredak, čak crkva, njemu su se prilagođavale saznanje, moral, religijske dogme i kultura...Tu spadaju i desni i oijevi, tok ‘demokratskom’ tipu čovjeka. I monarhije i socijalističke republike jednako su potrebne masama, jednako su prilagođene osrednjem čoveku“ (Berđajev;2007:27).

Kantijanski princip je dominantan. Moralni zakon je čisti *postojeći fakat našeg uma* i njega ništa izvanjsko ne uvjetuje, ne uslovljava. Taj univerzalni zakon kad se naredi i kad se primijeni je nadređen našoj ‘sreći’ ili ‘nesreći’, daleko od današnje pragmatske forme moraliziranja i njegova relativiziranja kako svako ponaosob ima svoj osobni, lični, ego-moral koji se ne osvrće ni na koji univerzalni princip. Da bi mogli osjetiti takav čisti unutarnji moralni zakon kao ljudska bića moramo biti *slobodna bića i bića koja vjeruju u svoju besmrtnost*, duše kao takve. Današnje doba nikad snažnije nije opovrgavalo ovo čisto kantovsko utemeljenje Sulejmanpašićeva rezona da bi se istinski začudio da se odnekud pojavi i ugleda projekte u *društvu medija* koji zagovaraju i ‘prave’ *tehničku besmrtnost* za postojećeg materijalnog čovjeka. Naša se civilizacija, naša kultura i naš praktični um u 21. stoljeću se posve udaljio od bilo kakve ideje ili primisli o besmrtnoj ljudskoj duši koja kao takva goni čovjeka na veličanstvena djelovanja i moralne principe kakve čisti moralni zakon u nama od nas traži. Autor poziva čitatelja na još jedno suočenje sa Kantovim djelom ‘Kritika praktičnog uma’, kako sam on ne bi mnogo raspravljao o već napisanom i mišljenom.

Autor smatra da religija koja njeguje moralni zakon je prvenstvena i sposobna da širi *univerzalno dobro* kao dobar pokretački princip u svijetu. Posve je svjestan da dolaze vremena u kojima propada vjerovanje, propada konfesionalnost, ili religioznost općenito, a religije se sve više oslanjaju na *isprazne dogme* koje u sebi više ne sadrže moralne zakone. Sulejmanpašić razlikuje pažnje vrijedan stavak da u religijskom svijetu poticaji na dobro mogu biti motivirani iznutra ili izvana. Vjerovatno je to i jedan od najvažnijih principa po kojemu pojedinac funkcionira ili njegova zajednica djeluje.

Ako u čovjeku postoje sačuvani čisti moralni principi, čisti moralni zakoni onda je njegovo djelovanje posve dobro, neukaljano interesima ili materijalnim motivima. Ako je drugačije, a to je motivacija proistekla na takozvano *religijsko djelovanje izvana*, vrsta materijaliziranog i izvanjskog kao interesnog svijeta i to već nije nikakav religijski princip niti poštivanje moralnog zakona, mada se svi na njega pozivaju.

Tamo gdje pretegnu interesi nastupa *društvo osvajača* i gola borba za premoć jedini društveni zakon pažnje vrijedan. Skoro hobsijanski neumoljivo. U knjizi zanimljivog naslova 'Svijet bez islama', Graham E. Fuller postavlja radikalno pitanje „da li bi svijet bio drugačiji da islam nikada nije postojao?“ Posebno nakon događaja od 11. septembra 2001. godine kad su srušeni neboderi Svjetskog trgovačkog centra u New Yorku i nastupila era 'radikalnog islamizma' ili 'islamofobije' započeli svoju povijesnu putanju. Fuller konstatira: „...duga složena veza između Zapada i Bliskog istoka manje se tiče religije, a više sporova oko teritorije, resursa, politike i moći“. (Fuller; 2015: sa korica predgovora)

Ovo je možda najkorisniji detalj iz rasprave o mjestu i položaju religije i religijskih struktura u današnjem svijetu. Naime, njih, religijske strukture je preplavila *materijalizirana strana postojanja*, i formalni *interesi* zbog kojih se principima skoro niko ne vraća. Principi se ne spominju, već su uveliko promijenjeni, narušeni, dokinuti, principe malo ko poštuje. U poslu današnjih novinara, tragača za istinom na primjer, danas je ovo također vrlo važan princip, ako novinar ima unutarnje moralne principe u sebi, njega niko i ništa ne može motivirati ili natjerati da manipulira, da laže, da obmanjuje javnost, da svoj posao podvodi samo pod interesnu dimenziju i ostvarenje profita. No, to je slika današnjeg novinara ili urednika. Svaki se gaf, greška, laž, obmana, manipulacija, propaganda, senzacionalizam, svaka se blasfemija, trač, voajerizam opravdava nekim novim interesima za navodno novinara, medij ili urednika. Često se ti motivi interesa podižu na još veći nivo, poput nacije, države, planete zemlje, opstanka. Naravno, posve neutemeljeno.

Kako njegovati unutarnji moral u čovjeku današnjice?

To je vjerovatno najteže pitanje *moralnog preokreta čovječanstva* u 21. stoljeću. Jer su moralni zakoni odavno izmakli se, nestali pred interesima poslovanja, postojanja i napredovanja. Tog takozvanog napretka! Interesi kao magle koje Čerčil uspješno definira kao sve je prolazno sem interesa koji su trajni, zamagljuju sve istinski moralno i čisto u čovjeku. Jasno je da smo i mi uronjeni u vrijeme u kojemu propada čista religioznost i kada vrijeme i društvo postaje bezbožno usljed nekih krivih učenja, kako veli Sulejmanpašić...Teško je i pobrojati tolike *sisteme obezbožavanja* koje su protekle godine od objavljivanja ove knjige, u posljednjih devedesetak godina. Nepuno stoljeće. On i u socijalizmu i u kapitalizmu, jer živi njihovo rivalstvo na historijskoj pozornici, tim trajnim suparnicima, vidi sisteme koji bježe od religioznosti zasnivane na istom moralnom zakonu, dok je on pristalica *sistema altruizma iznad egoizma* i poronalazi ga u nekoj svojoj utopijskoj varijanti socijalizma.

Sulejmanpašić traži potpunu uvjerenost u moralni zakon otjelovljen u istinsku religioznost. U tom svijetu smo u vezi sa višim svijetom koji je sam po sebi besmrtn i beskonačan, nema smrti, *sva naša djela i misli su sačuvani*, nema prolaznosti, i mi čekamo na nastavak života u tom vječnom postojanju. Naspram ovako visokih misli i hipoteza vraća se autor ulozi žurnalizma u postojećim okvirima vremena u kojemu živi. Jednostavno će kazati da taj takav žurnalizam uništava i moralni zakon i religioznost.

„On ga odvlači od svakog interesovanja za bezvremene ideje a privezuje sve jače i jače za interes časa i dana. Žurnalizmu nije potrebno da se bori izriječno protiv religioznosti jer on već samim svojim postojanjem i obuhvatanjem duše i duha onesposobljava čoveka za religiozna osećanja. A i onda kad on, tu i tamo pretresa verska pitanja, to je i opet uništavanje vere...reči žurnalizma u tom svojem besvetom društvu deluju tako da se pre svakog drugog efekta ukazuje svetinja u blatu“ (Sulejmanpašić; 1936:82).

Autor kritizira pojednostavljeno tretiranje dubokih i svetih religijskih tema, ali i upotrebu priprostog jezika koji *svetnje baca u blato i površnost u pristupu*, koji ne mari za ikakvu *odgovornost*. Njegova je opaska i danas vrlo aktualna, kako „žurnalizam poseže za najvišim verskim svetinjama kao i za uzbuđivanjem nogometne utakmice“, ili pak još bolje poređenje, koje svaki dan možemo pronaći u ogromnoj massmedijskoj mašineriji svijeta i lokalnosti, da se „žurnalizam nimalo ne ustručava ni od jednog potvrđivanja svojeg jednakog merenja kod pitanja vere kao i kod, na primer, pitanja seksualnog života jedne manikirke“. (82). Štaviše, danas se može kazati upravo obrnuto i da se pitanju seksualnog života neke manikirke posvećuje mnogo više pažnje od pitanja bilo koje svetosti moralnog zakona ili uzvišene religijske ideje na nekom TV-kanalu, na radiju, u štampi, na portalima ili na društvenim mrežama u umreženom društvu današnjice. Svaki se *govor o svetom* smatra dosadnim i *suvišnim*.

Štaviše, ukoliko se može izvještavati o nekom novom skandalu unutar vjerske zajednice, to je i jedino što privlači moderne medijske poslenike da se prime posla izvještavanja. Onaj znameniti Guj Deborov princip ‘društva spektakla’ neumorno radi, moderne ljude i moderno novinarstvo vapi za spektaklima, bilo koje vrste, religijske kao i nereligijske. I u tom smislu je Sulejmanpašić pravi vizionar sa ovim svojim istraživanjima, kritikama, i prepoznavanjima biti novinarskog duha koji mi potonji, mi sadašnji, svakodneвно svjedočimo. Autor kritizira jedan tekst u onovremenoj ‘Politici’ u kojemu se na sam dan Božića ironizira bit kršćanske religije, Naime, crtež prikazuje zvijezdu kao simbol Hristove riječi koja stoji iznad glava vjernika simbolizirajući da ta zvijezda svjesno neće da se veliča već stoji iznad povorke siromašnog naroda koji ne zna kamo bi krenuo. Ista novina u martu 1934. godine donosi putopise francuskih novinara Soervena i Šadrena koji hoće odgovoriti na pitanja od suštine komplikovanih pitanja za čovječanstvo, gdje 4.4. iste godine pišu da je „Njujork simbol nove vere, vere čoveka u njegovu moć nad vasionom“ (84) U tekstu autori pišu:

„Oblakoderi...Brojni su. Bolje da shvatimo njihov mistični smisao. Sagnite se. Pogledajte uglavljene u dubni njihove šume, sićušne gotske zvonike smešne katedrale koje predstavljaju jedan neuspeli polet. U Njujorku su namanje crkve: one priznaju nemoć starih vera. Jedna nova vera u sebe samog, u vlastitu snagu učinila je da se čovek prevaziđe“. (85)

Danas da se koji slučajem Sulejmanpašić nađe u Dubaiju i sličnim emiratima koji kopiraju rana ostvarenja korporativnog kapitalizma po otocima blizu Arabijskog poluotoka i Afrike, možda se ne bi ni začudio, tako davno je predvidio i kritizirao graditeljsku megalomaniju, otuđenje čovjeka od svih bitnih duhovnih i idealističkih stremljenja, kritizirao prokletstvo profita i njegove nezajazljivosti dok pravi milionske razlike među malobrojnim milijarderima svijeta i milijardama najsiromašnijih ljudi svijeta. Vjerovatno da nije ove *goleme igre svijeta*, koju Tvorac svega postojećeg Planira, da ne bi prosječan pragmatički ljudski racio ni mogao pojmiti koliko je nesreće, zbiljske nesreće nad glavama materijaliziranih ogluhlih, oslijepjelih i iskorištenih ljudskih masa, tih *rijeka nesretnih egzistencija* koje su prestale gledati i diviti se nebu, zvijezdama, galaksijama, eonima, trajanju... Školski je primjer dijaloga modernog oca i sinčića koji pogledavši u nebo pita oca: „A tata, šta reklamiraju zvijezde na nebu?“

Sulejmanpašić je ogorčen što se omalovažava kršćanstvo, što se ta religija odbacuje kao stari kaput i što se uopće bogomolje upoređuju sa trgovačkim centrima, što u današnjici doživljava egzaltaciju na skoro svim stranama svijeta i planete zemlje, te pita se: „Može li se izmeriti dubina pada nesrećnog kršćanskog sveta, koji spokojno sluša i guta sve te strahovite bogohulne reči, ne samo kod nas nego i u svim civilizovanim zemljama“. (85) On je svjestan da nova materijalna civilizacija ne osjeti više ni trun respekta spram *beskrajnih tajni* i čudima vlastite egzistencije, mogu li se moderni ljudi zapitati barem, *otkuda im misao?* Kako se javi? Odakle potiče? Ko je donosi? Je li to čovjek sam sebe stvara i kreira? A tu je pitanje *tajna života* i jedne jedine ćelije života, koju mi moderni pokušavamo iskopirati, ući u njenu bit i mijenjati je po svom nahođenju, praveći nered na Zemlji, tek da bi *omalovažili Prvotnog Kreatora*. I ovdje Sulejmanpašić poantira vrlo snažno:

„Zar svet, najzad, ne pretstavlja jednu ludnicu, u kojoj se oni koji imaju još traga normalnog uma i duše povlače nečujno uz zidove, dok najluđi prave najveću galamu! Jer žurnalizam je i prema drugim velikim konfesijama isti takav beskrajno drzak neznalica!“ (85)

Ono što kao blasfemiju na islam navodi iz lista 'Novosti' od 16.11. 1933. također je zanimljivo. „Tjerao je Muhamed da klanja poslije svakog jela. Gimnastika radi bolje probave“. (86) Današnja islamofobija, terorizam, pseudoterorizam, na krilima brojnih svjetskih i lokalnih medija samo bi upotpunila ovu generalnu sliku koju slika Dževad Sulejmanpašić u sjajnim kritikama suodnosa žurnalizma spram religija svijeta i religije kao takve općenito. Nema dana niti sedmice koja bar po neku blasfemiju na moralne zakone unutar religijskih okvira ne donose brojni medijski sadržaji, i ako smo ih u moderno doba krotili raznim zakonskim okvirima, obavezama prosutim po kodeksima i pravilnicima o profesionalnom izvještavanju, svejedno je, slika novinarskog prikaza istinske religije i religijske svijesti nije na nivou na kojem bi trebala biti. Kritike loših praksi nositelja religijske moći

i hijerarhije su nešto drugo, i to bi se trebalo i mogli razdvajati korisnim razdjelnicama. Jedno su univerzalne vrijednosti i njihova vrijednota a drugo su konkretna materijalna ponašanja pojedinaca koji i sami gube univerzalne principe iz svojih duša i praksi.

Jedno je posigurno, tako i Sulejmanpašić rezonira, istinski čovječiji duh ne može bez duhovnih napitaka i zalogaja, bez duhovne hrane i pića. Kad tad doći će u fazu preispitivanja samoga sebe. Ko sam, šta sam, odakle sam, kamo idem i što mi je činiti u svijetu - meni tački malo koja mi je data da je proživim. Bez tih suštinskih pitanja i još suštinskih odgovora na njih, nema pravog cjelovitog čovjeka. Ni nekada u prošlosti ni danas u modernosti. Te plemenite i istinske napoje treba tragati u svim višim duhovnim pa i religijskim sferama dnevno i ustrajno i medijalizirati na najbolji mogući način, kako bi se *ljudska egzistencija učinila boljom*. A ona to uvijek treba i može biti. Najbolje ga je za kraj citirati:

„A žurnalizam ne samo da ga zaustavlja da dalje ne korača u smeru dobra, nego je on čoveka poterao u protivnom smeru, od svetla prema mraku, i doterao ga u takvu duševnu tamu da je skoro svuda počelo da bleđi i sećanje na to da je nekada na svetu našem bivalo i takve svetlosti kakvu naša žurnalizovana duša ne može više sebi ni predstaviti, a koja je isticala iz osnivača i nosilaca velikih moralom ispunjenih konfesija, i čiji su sjaj mogli da prime i osete njihovi savremenici.“ (Sulejmanpašić; 1936:86)

Kako pripomoći modernoj žurnaliziranoj duši? Više svetih načela i više istinski duhovnih sadržaja ponuditi društvu mreže. Kako? Najteže pitanje. Truditi se i pokušavati svaki dan iznova. Razgovarati sa istinskim vjernicima, čitati i predstavljati istinski vrijedne knjige i stvaralaštvo, ojačati sve moralne zakone u nama samima i svijetu, ukazivati na zloupotrebu svega svetoga, neumorno i trajno svaki dan. *Sudbina naime nije napisana umom ljudi*. Prirodni poredak nije vječan i nepromjenljiv, jeste samo jedan tren koji simbolizira duhovni život. Duhovni život se shvaća samo kroz simbolizam. Ponovo Berđajev:

„Božanstvo se može shvatiti samo simbolički, samo se putem simbola može proniknuti u njegovu tajnu. Božanstvo je nepojmljivo na racionalan način, ne može se izraziti logičkim pojmovima. I nikakva sholastička teologija I metafizika ne može da zatamni ovu veliku istinu. Iza religiozne ideje Boga uvijek se krije bezdan, dubina iracionalnog i nadržacionalnog... (Berđajev; 1200:91)

Još jedanput kazati:

„Gdje se završava kompetencija pojma, tamo nastupa sa svojim pravima simbol. Bogospoznanje nikada nije bilo i nije moglo biti apstraktno-intelektualno, racionalno saznanje, ono se uvijek napajalo iz drugog izvora. Svi sistemi racionalne telogije i metafizike su prilagođeni prirodnom svijetu i prirodnom čovjeku i imaju pragmatsko i pravno značenje...Uvijek preostaje Tajna, ona nikada ne može biti iscrpna do dna. I to se izražava u simbolu, to ne može biti izraženo u pojmu, koji uvijek zatvara, uvijek zahtijeva kraj, iza

*kojeg već nema tajne. Gdje se završava sfera racionalnog saznanja i logičkog pojma...
tamo počinje sfera simboličkog saznanja i simbola koji je primjenjiv na božanski svijet...“*
(Berđajev; 2007:93)

Zato je žestoka rasprava Evropske komisije i Crkve oko *simbola jaslca* i brisanja njegova iz javnog diskursa. I nije nimalo slučajna! Da ne spominjemo ostale brojne religijske simbole koji se protjeruju iz medijskog kao javnog diskursa...

Literatura:

- Berđajev, N. (2007). Filozofija slobodnog duha, Beograd, Dereta
- Bauman, Z. Obirek, S. (2014), Razgovori o Bogu i čovjeku, Zagreb, Ljevak
- CArr, N. (2011), Plitko, Šta internet čini našem mozgu, Zagreb, Jesenski I Turk
- Celebi, C. (1997), Hazreti Mevlana, Akil-vuslat-kadin-yunus-gonul-hicret-musiki ve sema, Kultur mudurlugu ve Konya Valiligi, Konya
- Fuller, E. G. (2015), Svijet bez islama, Dobra knjiga, Sarajevo, Globus
- Fejzić Čengić, F. (2012), Riječ je temelj društvenog života, Sarajevo, Dobra knjiga
- Fejzić Čengić, F. (2016), Stvarnost i mediji, Vrijeme istrošenih ideologija, Sarajevo, Dobra knjiga
- Fejzić Čengić, (2018), Kao ribe u vodi, Sarajevo, Ka filozofiji medija ili kako opstati s medijima, Dobra knjiga
- Krauss, M. Lawrence (2004), Fizika zvjezdanih staza, Zagreb, Jesenski I Turk
- Niče, F. (2013), Volja za moć, Pokušaj procenjivanja vrednosti, odlomci, Aletheia, Podgorica, Beograd
- Sulejmanpašić, Dž. (1936), Žurnalizam razarač čovečanstva, Zagreb
- Zajani, M. (2005), The AL Jazeera Phenomen, Critical perspectives on new Arab Media, Pluto Press, London

Journalism and Religion

Abstract

The moral law is a pure existing fact of our mind and it is not conditioned by anything external. That universal law, when it is ordered and applied, is superior to our 'happiness' or 'unhappiness', far from today's pragmatic form of moralizing and its relativization, as everyone has their own personal, personal, ego-morality that does not refer to any universal principle. To be able to feel such a pure inner moral law as human beings, we must be free beings and beings who believe in their immortality, souls as such. Today's age has never refuted this pure Kantian foundation of Sulejmanpašić's reasoning more strongly than to be truly surprised to appear from somewhere and see projects in the company of media that advocate and 'make' technical immortality for the existing material man...

Key words: morality, freedom, media society, journalized soul, immortality, religion.

This journal is open access and this work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.